

TÜRKİYE'DE
YAYINCILIĞIN HAFIZASI
Yayıncılarla Sözlü Tarih Görüşmeleri

**TÜRKİYE'DE
YAYINCILIKIN
HAFIZASI**

Türkiye'de Yayıncılığın Hafızası

Yayıncılarla Sözlü Tarih Görüşmeleri

Editörler : Lütfi Sunar & Büşra Bulut

Yayın No : 47

Sözlü Tarih Çalışmaları : 3

ISBN : 978-625-7800-34-1

E-ISBN : 978-625-7800-33-4

1. Baskı : Nisan, 2021

Yayın Yönetmeni : Yusuf Temizcan

Yayına Hazırlık : Mehmet Beydemir

Musahhih : Ayşe Rumeysa Yavaş, Şeyda Karabatak

Kapak & İç Tasarım : Seyfullah Bayram

© İLEM Yayınları 2021

Tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Baskı ve Cilt

Hazar Reklam Matbaacılık

Sertifika No.: 26482

İskitler / Ankara

Telefon: +90 312 278 50 77

ilem
YAYINLARI

Aziz Mahmut Hüdayi M. Halk C. Türbe Kapısı S. No:13 Üsküdar - İstanbul

Tel: 0216 310 43 18 Faks: 0216 310 43 18

ilem.org.tr/yayinlar - yayin@ilem.org.tr

İLEM Yayınları, İLEM (İlmi Etüdler Derneği) ve Nobel Akademik Yayıncılık ortak markasıdır. Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

TÜRKİYE'DE
YAYINCILIĞIN HAFIZASI
Yayıncılarla Sözlü Tarih Görüşmeleri

Editörler
Lütfi Sunar & Büşra Bulut

ilem
YAYINLARI

TÜRKİYE'DE YAYINCILIĞIN HAFIZASI

Türkiye'de Yayıncılığın Hafızası (TYH)

Türkiye'de Yayıncılığın Hafızası Projesi (TYH) İlmi Etüdler Derneği yürütücülüğünde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenmiştir. 2019 yılından beri sürdürülen proje Türkiye'de fikri üretimin kök saldığı yayıncılık faaliyetlerini belirlemek amacı gütmüştür. Yayıncılık süreçlerinin tanıkların hafızasında yer

edinme şekillerini açığa çıkarmanın yanı sıra, neşriyat faaliyetleri aracılığıyla kurulan siyasal-kültürel birlikteliklerin zaman içinde ve belli tarihi olaylar etkisiyle değışip değışmediğine odaklanılmıştır.

Türkiye'de yayıncılık üzerine yapılan çalışmaların birçoğı kurumsal yapı ya da metin analizi üzerinden ilerlemektedir. Türkiye'de Yayıncılığın Hafızası (TYH) projesi ile yayıncılığın kurduğı hafıza, dönem tanıklarının anlatıları üzerinden açığa çıkarılacak ve saha çalışmalarına yeni bir malzeme ile katkı sağlamaya çalışılacaktır. Ayrıca, yayıncılar etrafında nüvelenen düşünce dünyasının oluşturduğı kültürel alanlara, mekân ve süreçlere sözlü tarih çalışması ile ışık tutulacak ve yapılacak mülakatlar aracılığıyla öne çıkan ortak mekânlar, isimler, düşünce evreleri arasındaki köprüler incelenmektedir.

Sözlü tarih çalışmaları içinde bir ilk olan Türkiye'de Yayıncılığın Hafızası Projesi'nin ilk amacı kişisel hafıza ve anlatı üzerinden Türkiye genelinde yayıncılık tarihinin bir döneminin aydınlatılmasını sağlamaktır. Bu proje, incelenecek tarihi periyot için bir tanıklık arşivi oluşturmamın yanı sıra mevcut yazılı kaynaklara yeni öyküler ve perspektifler katmaktadır. Proje kapsamında yapılan görüşmeler, araştırmacılardan alınan geri bildirimler ve bu projenin çıktıları üzerinden yapılan çalışmalar, projenin amacına uygun sürdürüldüğünü göstermektedir.

Editörler Hakkında

Lütfi Sunar

Lisans eğitimini 2002 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Ekonomi bölümlerinde tamamladı. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde “Karl Marx ve Max Weber’in Doğu Toplumlarına Yaklaşımları” başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Sosyolojik teori, sosyoloji tarihi, şarkiyatçılık alanında çalışmalarda bulunan Lütfi Sunar, hâlen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sunar’ın Marx ve Weber’de Doğu Toplumları ve Türkiye’de İş Ortaklıkları, Marx an Weber on Oriental Societies adlı yayımlanmış üç telif kitabı ve çok sayıda editörlüğünü yaptığı kitap bulunmaktadır.

Büşra Bulut

2011-2016 yılları arasında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih bölümündelisans eğitimini tamamladı. 2019 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Cumhuriyet tarihi alanında “Çok Partili Hayata Geçişte Devlet Adamlarının Görsel Temsilleri (1946-1960)” isimli yüksek lisans tezini sundu. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih bölümünde doktorasına devam etmektedir. İslamcı Dergiler Projesi (İDP) proje koordinatör yardımcılığının yanı sıra, İDP Sözlü Tarih uzmanı olarak da görev aldı. Türkiye’de Yayıncılığın Hafızası Projesi (TYH) Koordinatörlüğü yürütmektedir.

İçindekiler

Sunuş	ix
Teşekkür	xiii
Giriş: Hafıza, Tarih ve Kaynak.....	1
<i>Mehmet Fırıncı</i> - Talebeliğe Adanmış Bir Ömür	7
<i>Fikret Başkaya</i> - Alternatif Eğitim ve Alternatif Yayıncılık: Özgür Üniversite ...	17
<i>Ezel Erverdi</i> - Düşüncenin Mekânı: Dergâh.....	31
<i>Hasan Başpehlivan</i> - Dönüşümün Mekânı: Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı	47
<i>Ahmet İyioldu</i> - Ülkücü Yayıncılığın İlkleri: Ötügen Yayınları	57
<i>Ömer Ziya Belviranlı</i> - Marifet Yayınları: Mücadele Birliği'nden Yayıncılığa.....	81
<i>Fahri Aral</i> - Akademik Yayıncılığın Duayeni.....	91
<i>Abdullah Sert</i> - Uzun Soluklu Cemaat Yayıncılığı.....	107
<i>Erdal Akalın</i> - Şehrin Hafıza Mekânı: Dost Yayınları	125
<i>Sabri Koz</i> - Halk Kültürünün Taşıyıcısı Bir Yayıncılık.....	145
<i>İlbay Kahraman</i> - Ayrıntı Yayınları: Marksist Yayıncılığın Serüveni	161
<i>Mehmet Ali Uğur</i> - Cem Yayınları: Yayıncılığın Eski Hafızası	177

<i>Muharrem Balcı</i> - Yöneliş Yayınları: Düşüncenin Örgütlendiği Yer	207
<i>İbrahim Çelik</i> - Hece Yayınları: Edebi Dilin Yayıncılığa Dönüşümü	227
<i>Selahattin Özpabalıyıklar</i> - YKY Yayınları: Editörlüğün Okulu	251
<i>Kenan Kocatürk</i> - Yayıncılığın Görünmeyen Ağları	271
<i>Erhan Erken</i> - Kültür Yayıncılığının Dijital Hâli	289
<i>Mehmet Kahraman</i> - Uzun Soluklu Misyon Yayıncılığı: İz Yayınları	305
<i>Tanıl Bora</i> - Kolektif Bir Yayıncılık ve Düşünce İnşası	315
<i>Müge Gürsoy Sökmen</i> - Metis Yayınları: İktidara Karşı Koyan Bilgi	333
<i>Mustafa Kasadar</i> - Ravza Yayınları: Dinî Yayıncılığın Dinamik Membayı	359
<i>Elif Akkaya</i> - Tekin Yayınları: Yayıncılıkta Deneyim Aktarımı	375

Sunuş

Türkiye’de Yayıncılığın Hafızası Projesi (TYH) İلمي Etüdler Derneği’nce yürütölmüş ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenmiştir. 2019 yılından beri sürdürölen proje Türkiye’de fikri üretimin kök saldığı yayıncılık faaliyetlerini belirlemek amacını gütmüştür. Yayıncılık süreçlerinin tanıkların hafızasında yer edinme şekillerini açığa çıkarmanın yanı sıra, neşriyat faaliyetleri aracılığıyla kurulan siyasal-kültürel birlikteliklerin zaman içinde ve belli tarihi olaylar etkisiyle değişip değişmediğine odaklanılmıştır.

Yayıncılık dünyası içinde kültürel ve sosyal taşıyıcıları barındırmasının yanı sıra iktisadi bir döngü ve düşünsel bir evredir. Türkiye’de yayıncılık, üzerinde düşünölen, farklı yönleriyle konuşulan bir alan olmasına rağmen yayın faaliyetlerinin düşünsel süreçlere etkisi üzerine pek çalışma yoktur. Bu bağlamda akademik yazında yayıncılığın kendine has bir tarihi pek yer bulmamıştır. Matbuat aleminden bahsederken kitap, dergi, gazete gibi birbiri ile iç içe olan farklı alanlardan söz ediyoruz. Bu malzemenin üretilmesinde en önemli rolü üstlenen yayıncılar, yayın faaliyetlerinin kümelendiği mekânlar ve etkileşimler Türkiye düşün dünyasının en renkli havzası olma özelliğindedir.

Yayıncılık faaliyetleri, içinde fikrin gelişimini barındırđı gibi, bu faaliyetlerin yapıldığı mekânların sosyolojisini de etkilemektedir. Yayıncılık bizzat basılı materyal üretimi sağladığı için alanla ilgili yapılan çalışmalar da bu basılı

malzemeler üzerinden okunmaktadır. Oysa bu faaliyetleri gerçekleştiren yayıncıların Türkiye kültürel iklimine katkılarını gösterecek çalışmalar oldukça eksiktir. Yayıncılık dünyasının nasıl şekillendiği ve bunu oluşturan kişilerin nasıl bir havza oluşturduğu aydınlatılmış bir mesele değildir.

1980 sonrasında yaygınlaşan, görünür hâle gelen ve önemli çıktılar veren yayıncılık alanı Türkiye’nin hem siyasal hem de kültürel mekânlarını oluşturmuştur. Kitleler resmi kurumlardan ziyade bu sivil alanlarda birleşmiş ve buralar düşüncenin yeşerdiği mekânlar olmuştur. Bu anlamda TYH ile Türkiye’deki yayıncılık alanının yapı taşları, bu mekânların kurucu veya müdavim şahsiyetlerinin tanıklığı üzerinden incelenmiştir.

Türkiye yayıncılığı ürettiği yayınlarla, oluşturduğu hafıza mekânlarıyla, kişisel algı ve deneyimlerle; bilinci, kişiliği ve anıları dönüştüren bir havzadır. Yayıncılık dünyasında önde gelen şahsiyetlerin bu alana dair hafızaları, içinden geçtikleri ve şekillendirdikleri dönemi farklı veçhelerden aydınlatmıştır. Sözlü tarih görüşmeleri ile farklı inceleme alanları oluşturacak olan bu proje, Türkiye akademisi ve aydınlarının bu alandaki çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Bu anlamda projenin öncelikli muhatapları Türkiye’nin düşünen ve geçmişin bilgisine objektif bir bakışla yaklaşacak kesimleridir. İnsan tanıklığı ile yayıncılık dünyasının analizini öneren bu proje gerek kişiler ve olaylar, gerek fikirler ve kavramlar gerekse de tarihi seyrin takibi açısından başta tarih alanında olmak üzere, siyaset bilimi, sosyoloji, kültürel çalışmalar vb. alanlarda çalışan araştırmacılar için çok önemli çıktılar sağlayacaktır.

Sözlü tarih görüşmeleri, benzer hikâye ve olayların, farklı aidiyet, koşul ve izahlarla ortaya konabileceği; anlatıyla insan unsurunu daha da öne çıkararak aslında bu olayların bir sosyalleşme örüntüsü olarak da anlaşılabilmesi iddiası taşımaktadır. Tanıklarla yapılan görüşmeler, yazılı kaynaklarda yer edinmeyen bilgilere ulaşmanın bir aracı olmasının yanında, olayın anlatısıyla anlatıcının arasındaki mesafenin kapanmasına imkân tanır. Bu görüşmeler incelenen dönemi anlama çabası ve onunla kurmaya çalıştığımız bağın rengini de değiştirmektedir. Belli durumların ve benzer süreçlerin nasıl tecrübe edildiğini, tecrübe

edişteki farklılıkları dinlemek, bunlar etrafında örgütlenen yaşam öyküsüne odaklanmak, olaylardan çok onların anlamları üzerinde düşünmeye sevk eder.

TYH sözlü tarih çalışması kapsamında görüşülen kişiler, Türkiye’de yayıncılığın şekillenmesinde aktif rol almış ve tarihe tanıklıklarını basılı eserlerle öne çıkarmış isimlerdir. Yayın hayatında fikirleriyle, yazılarıyla ve çalışmalarıyla yer almış 22 isimle yapılan görüşmeler görüntülü kayıt altına alınmış ve projenin internet sitesinde tamamı araştırmacıların kullanımına açılmıştır. Bu görüşmeler Lütfi Sunar ve Büşra Bulut tarafından tamamlanmıştır. Tanıkların hemen hepsinden, öncelikle içine doğdukları aile hayatı ve sosyal ortamı anlatmaları istenmiş, daha sonra düşünsel süreçlerini besleyen metinler, şahıslar, mekânlar üzerinde durulmuş ve nihayetinde yön verdikleri dönemler ele alınmıştır. Alınan kayıtlar teknik müdahalelerin dışında çok az düzenlemeye tabi tutularak tamamı yayımlanmıştır.

Bu kitap, mülakatların ses kayıtlarının deşifresiyle oluşturuldu. Deşifre metinler bağlamları özenle korunarak okunabilir halde tekrar düzenlendi. Kitap tek cilt olarak planlandı ve cilt yazarların doğum tarihlerine göre düzenlendi. Bunun temel sebebi, anlatılar içinde paralel ilerleyen olay, grup ve isimlerin takibinin kolay yapılabilmesidir. Yapılan görüşmeler ile elde edilen veriler hem anlatıcıların yaşamlarının anlaşılmasına hem de bu kişilerin daha geniş ölçekte bir düşünce sürecinin parçaları olduğuna dikkat çekmiştir. Görüşmeler yapılırken kişilerin hayatlarında dışarıda bırakılan dönemler, olaylar muhakkak olmuştur. Bu durum, ilgilendiğimiz tema hakkında daha fazla veri elde etmek için yer yer bilinçli bir odaklanma oluştururken, çoğu zaman da anlatıcı kendi tercihi doğrultusunda bazı şeyleri merkeze taşıyıp bazılarını göz ardı ederek yeniden kurguladı. Açılmamış noktalar oluşturdu. Sözlü tarih çalışmaları bağlamında bunun bir eksiklik olmadığı aksine, anlatılmamış olanın da başka bir noktaya işaret ettiğini düşünüyoruz. Benzer dönemlere, kimi zaman aynı olaylara şahit olmuş kişilerin hikâyeyi aktarma şekilleri kıyaslanarak da aydınlatılabilecek olması, bu çalışmanın önemini açığa çıkarır.

Teşekkür

Türkiye’de Yayıncılığın Hafızası (TYH) kapsamında 2019 yılından itibaren yürütülen çalışmalar birçok kişi ve kurumun katkısı ve emeği ile gerçekleşmiştir. Takdir edilir ki bu kadar kapsamlı, çok yönlü ve uzun süreye yayılmış bir işte çok fazla ismin maddi ve manevi desteği mevcuttur ve elden geldiği kadar bunları zikretmemiz gerekmektedir. Projenin gerçekleşmesine zemin hazırlayan İlmi Etüdler Derneği’ne ve hassaten dernek başkanı Abdülkadir Macit’e önemli katkılarını esirgemediğinden ötürü teşekkürlerimizi sunarız.

TYH Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenmiştir. Onların desteği proje kapsamında daha geniş ve çeşitli çalışmalar yapılmasına imkân tanımış ve projenin tamamlanmasını sağlamıştır. Telif Hakları Genel Müdürlüğü’nün kıymetli çalışanlarına verdikleri destekler için müteşekkirimiz.

Bu meşakkatli süreçte karşılaştığımız tüm sorunların üstesinden gelmemiz için elinden geleni yapan İLEM Genel Sekreteri Yusuf Temizcan’a ve proje boyunca idari ve iktisadi yönetimde desteklerini esirgemeyen Murat Demirci’ye çok teşekkürler. Görüşmelerin yapılması kadar bunların kayıtlanması, düzenlenmesi, yayına hazırlanması da büyük emek gerektiriyor. Bu süreçte büyük bir özveri ve titizlikle çalışan Gökhan Özavar, Emin Kılıçtaş, Erkan Balkan’a teşekkürler. Kayıtların deşifresi bu işin en meşakkatli kısımlarından biri. Deşifrelerin yapılmasında katkı sunan Hatice Erken, Şeyda Karabatak,

Cemile Rümeyya Sağlam, Furkan Emirođlu’na teşekkürlerimizi sunuyoruz. Kitabın tasarım ve baskıya hazırlanmasında sarf ettiği yoğun emek için Seyfullah Bayram’a teşekkür ederiz.

Son olarak görüşmelerin hazırlanması ve lojistik ihtiyaçların karşılanmasında İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nın desteklerini anmalıyız. Bu vesile ile tüm İLKE çalışanlarına sıcak ilgileri ve misafirperverlikleri için çok müteşekkirimiz.